

Dječji lik u romanima Sanje Pilić

Skokić, Ines

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:270360>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-08**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Preddiplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Engleskoga jezika i
književnosti

Ines Skokić
Dječji lik u romanima Sanje Pilić
Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Dragica Dragun
Osijek, 2016.

Sadržaj

Sažetak i ključne riječi.....	3
1. Uvod.....	4
2. Povijest (hrvatskog) dječjeg lika.....	6
2. 1. Dječji lik – adolescent.....	7
3. Obilježja tipičnog lika u romanima Sanje Pilić.....	10
3. 1. <i>Sasvim sam popubertetio</i> – lik Luke.....	12
3. 2. <i>Fora je biti faca, zar ne?</i> – lik Borne.....	14
3. 3. <i>I što sad?</i> – lik Dore.....	15
3. 4. <i>Hoću biti posebnaaaaa!</i> – lik Klauđije i Slatkice.....	17
4. Zaključak.....	19
5. Literatura i izvori.....	21

Sažetak

Predmet su završnog rada dječji likovi u romanima *Sasvim sam popubertetio*, *Fora je biti faca, zar ne?*, *I što sad?*, te *Hoću biti posebnaaaaa!* Sanje Pilić. Ukratko je izložen povijesni pregled dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu te se definira pojam adolescentskog junaka s obzirom na to da su glavni likovi analiziranih romana u prijelaznim godinama između djetinjstva i adolescencije. Detaljna se analiza odnosi na likove dvojice dječaka Luke i Borne iz romana *Sasvim sam popubertetio* i *Fora je biti faca, zar ne?* te triju djevojčica Dore, Klaudije i Slatkice iz romana *I što sad?* i *Hoću biti posebnaaaaa!*. Pilićkini likovi su često nesigurni, ali i samostalni, odvažni, tvrdoglavi, znatiželjni i praktični. Često su „razapeti“ obiteljskim, školskim i ljubavnim problemima. Analizom su istaknuta njihova zajednička obilježja.

Ključne riječi: Sanja Pilić, dječji lik, tinejdžer, pubertet

1. Uvod

U romanima Sanje Pilić nema čvrste priče, likovi nisu klasično oblikovani, a pripovjedač nije sveznajući već je više riječ o ispovjednoj dječjoj prozi, odnosno pisana je iz perspektive djeteta. (Hranjec, 1998: 297) Sami su jezik i stil pisanja važniji od fabule. Autoričin je stil humorističan, ona koristi jednostavne, često duhovite rečenice koje su zapravo protkane životnom mudrošću odrasle osobe. Autoričin stil Hranjec naziva ludističkim; proza je ležerna, nedisciplinirana, prožeta otkačenim i igrivim strukturama. (Hranjec, 2006: 253) Težak navodi: „Jezik i stil svih romana karakterizira određena nonšalantnost, ležernost, duhovitost u dijalozima i unutarnjim monolozima. Sanja Pilić vješta je i u stvaranju novih riječi, ali ne takvih za koje moramo tražiti tumačenje nego riječi koje se svojom tvorbom odlično uklapaju u strukturu hrvatskog jezika pa nam zvuče već poznato i sasvim su nam jasne iako ih prvi put susrećemo (popubertetio).“ (Težak, 2008) S druge strane, sama fabula autorici gotovo da je sporedna. Iako svaki roman ima nešto tematski specifično, Pilić je sklona ponavljanje određene sheme (lik adolescenta, nekonvencionalna obitelj i roditelji, iskustvo prve ljubavi, lik najboljeg prijatelja, neobični likovi odraslih) i romanima nedostaje originalnosti. Autorica je fokusirana na trenutna raspoloženja, strahove i misli svojih likova i zapravo ne saznajemo mnogo o samoj pozadini lika, čitatelju su pružene tek osnovne informacije o liku da bi mogao pratiti radnju. Autorica koristi prislan, djeci prijateljski glas, prikazuje životne probleme s vedrije strane kroz duhovite dijaloge te uvjerljive i maštovite opise. Njezin humor nikako nije nametljiv, ali je prisutan kroz cijeli roman. Autorica će tako na neki način educirati, ali i nasmijati i relaksirati svog čitatelja. U njezinim romanima nema mjesta tabuu i kršenju zakona, kritizirat će se površnost življenja i materijalizam, a veličat će se ljubav, jednakost i poštovanje ljudskih prava. Jedna je od centralnih institucija u svakom romanu autorice obitelj čiji su članovi međusobno bliski i posvećeni i čiji se odnosi temelje na ljubavi i poštovanju.

U radu će ukratko biti izložen povijesni pregled dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu te će se definirati pojam adolescentskog junaka s obzirom na to da su glavni likovi analiziranih romana u prijelaznim godinama između djetinjstva i adolescencije. Nakon toga bit će predstavljen, gotovo stereotipan, dječji lik autoričinih romana, detaljnije analiziran kroz likove dvojice dječaka Luke i Borne iz romana *Sasvim sam popubertetio* i *Fora je biti faca, zar ne?* te triju djevojčica Dore, Kladije i Slatkice iz romana *I što sad?* i *Hoću biti posebnaaaaa!*. U zaključku ćemo se osvrnuti na

analizirane likove, istaknuti njihova zajednička obilježja i vidjeti koliko se uklapaju u ranije spomenutu autoričinu shemu.

2. Povijest (hrvatskog) dječjeg lika

Kako navodi Zima, dijete u dječjem romanu¹ u 19. stoljeću nema identitet. Dijete je (uz žene) marginalizirano i funkcija mu je da uz pravilne primjere i poslušnost odraste u korisnog i moralnog, kvalitetnog člana zajednice. (Zima, 2011: 19) Dijete tako neće imati privatnost i slobodnu volju, život će mu u potpunosti biti kontroliran i podređen starijima. Dobro odgojeno dijete odražavat će ponašanja i razmišljanja svog čestitog roditelja: „Funkcija je dječjeg lika tako upravo u dokidanju promjene i zadržavanju postojećeg stanja, odnosno u njegovu zadatku da misli kao i njegovi roditelji.“ (Zima, 2011: 22) Dakle, dijete valja biti poslušno, oponašati starije i biti korisno. Rijetko će kada dijete biti uhvaćeno u igri, odnosno radnji koja ne vodi usvajanju novih znanja i sadržaja.

Početak 20. stoljeća dolazi do promjene. Iako u nekim romanima dijete i dalje neće biti u prvom planu, u sve više slučajeva dijete će pokretati radnju, neće nužno biti marginalizirano, dobit će određenu dozu slobode, neovisnosti i samostalnosti – dobit će identitet. Jasno, dijete ima slobodu sve dok je ona u granicama onoga što odrasli odobravaju, autoritet je posvemašniji i neupitan. (Zima, 2011: 53) U romanima će i dalje biti izražene rodne uloge pa će dječak biti odgovoran za djevojčicu i imat će svojevrsnu nadmoć nad njom. Nadalje, dijete će zadržati svoju izvornu čistoću i bezgrješnost. (Zima, 2011: 43)

Tridesete godine 20. stoljeća u potpunosti afirmiraju ideju takozvanog apolonskog djeteta – dijete odnosno adolescent kao “savjest” društvene zajednice. (Zima, 2011: 59) Muško dijete ima neke stereotipne osobine kao što su snaga, zdravlje, okretnost, pamet, odlučnost, spremnost za posao, vještina i hitrina. (Zima, 2011: 61) Još uvijek je djetinjstvo dječaku nekakvo prijelazno razdoblje i funkcija mu je oblikovati dječaka u sposobnog mladića. Djevojčice su pak pod roditeljskim nadzorom. Zima navodi da su likovi uz rodnu pripadnost uvelike determinirani svojim socijalnim statusom. (Zima, 2011: 91) Sljedeće desetljeće obilježeno je kolektivizmom. Djeca se udružuju u skupine i rješavaju probleme koje kao pojedinci ne bi bili u mogućnosti. Također, dječji lik postaje na neki način ideologiziran, politički obojen.

¹ “Ona ostvarenja u kojima su akteri radnje, odnosno glavni likovi djeca, te su napisani jednostavnim i razumljivim jezikom i stilom” (Zalar, 1978: 8)

Šezdesete godine predstaviti će dijete koje je moralno ispravnije i zrelije od odrasle osobe te inteligentnije. Dijete će sa svojom grupom biti u opoziciji prema odraslima. „U dječje društvo pripadaju i pojedini odrasli, ali samo ako su jednako spontani, nadahnuti i bliski prirodi.“ (Zima, 2011: 195) Dijete će tako imati „slobodu“ reći roditelju da ga ne voli i da, primjerice, ne želi živjeti s njim, problematizira se odnos djeteta i roditelja. Uvodi se i novina dječje ljubavi. Sedamdesete i osamdesete godine otvaraju put takozvanom kompetentnom djetetu, djetetu koje problematizira autoritet i svoj položaj u situaciji autoriteta. (Zima, 2011: 209) Takvo dijete pokušava okolnosti okrenuti u svoju korist i svoje probleme mora i u stanju je riješiti samo. Ipak, dijete još uvijek ima potporu odraslog, iako ne nužno roditelja. Rodni i spolni stereotipi više nisu izričito naglašeni.

Osamdesete su godine obilježene, kako kaže Zima, zagonetnim djetetom. Dijete se odvaja od zajednice, asocijalno je. Pred njim je zagonetka koju treba riješiti i to uspijeva uz pomoć odraslih. Djevojčice i dječaci još uvijek nisu izjednačeni, ali djevojčice imaju priliku dokazati se i postati dio dječaćkog društva. U devedesetima se (zbog ratnih događanja) u literaturu ponovno uvodi apolonsko, nevino dijete koje je ugroženo i kojemu su potrebni odrasli kako bi ga zaštitili. Također, sve je češći dječji lik adolescent.

2.1. Dječji lik - adolescent

Kada govorimo o adolescentskom romanu, odmah na samom početku nailazimo na poteškoće. Kako definirati adolescentski roman? Sintagma adolescentski roman poprilično je neodređena². Dok uz ponešto nedoumica Ivo Zalar ipak definira dječji roman kao „ona ostvarenja u kojima su akteri radnje, odnosno glavni likovi djeca, te su napisani jednostavnim i razumljivim jezikom i stilom“ (Zalar, 1978: 8), on se ne usuđuje ići tako daleko da bi definirao, kako ga zove, omladinski roman. No, tko spada u omladinu? Koja je prijelomna godina između djeteta i adolescenta? Autor tek navodi da pod pojmom djeteta smatra osobu od rođenja do puberteta, točnije četrnaeste godine. Možda stoga implicitno možemo zaključiti da su adolescentski romani, za razliku od dječjih, usmjereni na publiku stariju od četrnaest godina, tematiziraju probleme i preokupacije

²Problemi se nastavljaju i kada se adolescentski roman pokušava svrstati u određene teorijske sustave. Dječji isustav, odnosno dječja književnost ne smatra adolescentski roman „svojim“ te se njime ne bavi, ne proučava ga. S druge strane, ista je priča i s nedječjim sustavom koja se također od adolescentskog romanana neki način ograđuje.

tipične za takvu publiku: odrastanje, emocionalno i seksualno sazrijevanje, ovisnosti, maloljetničku delinkvenciju, društvene i odnose u obitelji i slično. „Roman za mlade odrasle prekida s igrom kao zamjenom za ozbiljne životne aktivnosti, pothvatima u igri kao potvrdom junakove vrijednosti, obvezatnim uspjehom junaka i sretnim završetkom u općem ozračju vedrine. Literatura za mlade odrasle pretežito je zaokupljena stvarnim životom, društvenim aktualnostima i obično preispituje probleme koji su u žiži zanimanja tinejdžera. Pri tome se čvrsta fabula često razlama u labaviju strukturu.“ (Težak, 2008)

Glavni je junak u romanu adolescentski junak. Za njega je tipičan otklon od autoriteta, otklon od standardnog jezika (vulgarizmi, barbarizmi, žargon, dijalekt), pripadnost grupi kao dio samoidentifikacije, interpretacija vlastitog ponašanja kao subverzivnog, problematiziranje društvene zbilje i njezinih „neupitnih“ mehanizama, problematiziranje složenog odnosa likova adolescenata koji preuzimaju obrasce ponašanja od strukture koja je smatrana oponentskom, problematizacija nasilja, povremen dječji način razmišljanja i ponašanja. Junak je često pripadnik klape koja, za razliku od dječje družine koju nalazimo u dječjem romanu, nije rodno unificirana i isključiva, upravo suprotno. Nadalje, junak je često neprilagođen vremenu i prostoru odrastanja (u političkom i društvenom smislu).

Kada je riječ o narativnom prostoru, postoje dvije grupacije mi (mladi, naš jezik i kultura) i oni (stariji, njihov jezik i kultura koji su zapravo standardni oblici ponašanja). Unutar te glavne grupacije, postoje podgrupacije, to su ranije navedene klapе. Protagonist romana supkulturno je obilježen konzumacijom popularne kulture; riječ je filmovima, glazbi, književnosti, potrošnoj robi, odjeći i prehrambenim artiklima. Sama ta eksploatacija popularne kulture uvelike oblikuje identitet adolescentskih junaka. U adolescentskom se romanu tematizira odrastanje djeteta u mladu, odraslu osobu. Junak kroz iskustvo oblikuje vlastita stajališta. Učestale su tabu teme vezane uz nasilje u obitelji, nasilje među vršnjacima, seksualnost, ovisnost, maloljetničku delinkvenciju, poremećaje u prehrani i slično.

Pilić neće stvoriti adolescentskog junaka u punom značenju te riječi, ali njezini likovi imaju neka klasična obilježja koja povezujemo s adolescentskim junakom. Vidimo otpor standardnom jeziku u obliku slenga, korištenje specifičnog govora (jedno od važnih obilježja identiteta upravo je govor koji mladi koriste i koji ih razlikuje od govora starijih, standardnog govora). U romanu nalazimo anglizme te odugovlačenje pojedinih glasova kako bi se dobilo na svojevrsnoj dramatici.

Nadalje, bunt autoritetu, pripadanje manjoj grupi s kojima lik ima zajedničkih interesa i s kojima se identificira, detektiranje oponentskog ponašanja u svojim vršnjaka uz nezrelo, dječje ponašanje, komplekse i samokritičnost likova, probleme vezane uz identitet i osjećaj nepripadanja, nerazumijevanje okoline i buntovništvo vidljivo kroz manje konflikte s roditeljima. Neki su od likova nezreli u razmišljanju i ponašanju, okupirani su prvim ljubavima i maštanjima. Iako nema velikog društvenog kontrasta među likovima, odnosno nijedan lik nije prvenstveno oblikovan svojim društvenim statusom, uviđamo neke razlike, točnije društvenu privilegiranost i stigmatiziranost (s jedne strane imamo dijete razvedenih roditelja, dok je kod druge djevojčice obiteljska situacija idilična). Romani su prožeti elementima popularne kulture: glazbom, filmovima, brendovima, slavnim osobama i trendovima općenito.

3. Obilježja tipičnog lika u romanima Sanje Pilić

S obzirom na to da je dijete kao recipijent glavni kriterij o kojem valja voditi računa kada se oblikuje neki lik, nije uvijek dobra ideja oslanjati se na iskustvo vlastitog djetinjstva jer se generacije neminovno razlikuju. Sanja Pilić dobro poznaje dječju psihologiju, ona će s lakoćom svijet promatrati očima suvremenog dječjeg lika kojeg stvara, a taj lik svijet vidi iz drugog kuta, netipičnog i odrasloj osobi uglavnom nedokučivog. Svijet iz perspektive dječaka i djevojčica koji su glavni likovi bit će veseliji i razigraniji, a problemi s kojima se suočavaju stoga neće djelovati ozbiljno već će biti protkani zezancijom i ponekad gotovo komični. Zanimljiv je način na koji likovi doživljavaju svijet oko sebe i kako ga komentiraju. Autoričin glavni cilj nije prodika, nametanje neke glavne ideje i dijeljenje savjeta. Ona svojim romanima ne želi spašavati svijet. Ipak, njezini su likovi netko u koga bi se mladi čitatelj mogao ugledati.

Iako nemaju puno samopouzdanja, često su nesigurni u sebe i pomalo žive u oblacima, likovi koje autorica stvara samostalni su, odvažni, tvrdoglavi, znatiželjni i praktični. Oni rješavaju svoje vlastite probleme i sposobni su prevladati svoje mane. Likovi nisu savršeni, ali kako kaže sama autorica, pisati o nekome tko je dobar i savršen je dosadno. Njezini su likovi ponosni i pametni, znaju što žele, nisu povodljivi i za razliku od tipičnih današnjih dječaka i djevojčica, nisu skloni ludostima samo da bi bili popularni te zadobili nečiju simpatiju i naklonost. Neće dopustiti da ih nešto omete da dođu do zacrtanog cilja. Likovi slušaju klasičnu glazbu, rado pomažu roditeljima, zarađuju džeparac preko ljeta. No, s druge strane, s likovima se lako identificirati jer oni vode obične živote, žive u lokalnim kvartovima i kreću se na svima poznatim mjestima. Iako je sklona određenom tipu lika, svaki je autoričin lik, kao i svako pravo dijete, jedinstven i na neki način poseban

Dijete u tipičnom Pilićkinom romanu „razapeto“ je među obiteljskim, školskim i ljubavnim problemima. Brige će zadavati obiteljska svakodnevnica, prijateljstva i prve ljubavi te nerazumijevanje suprotnog spola. Djevojčice, koje u pravilu sazrijevaju ranije nego dječaci, neće za svoje vršnjake imati previše razumijevanja, ipak one će za neuspjeli odnos s dječacima kriviti sebe, dok će dječaci u pravilu krivca nalaziti u drugima, odnosno u djevojčicama. Djevojčice će, za razliku od dječaka, biti sklonije pokazati ono što osjećaju jer je manja vjerojatnost da će zbog svojih osjećaja biti ismijane. Dječaci će se držati nepristupačnima i hladnima, osobito ako gaje kakve

osjećaje prema djevojčicama. Djevojčice će eksperimentirati sa šminkom, odjećom i frizurom, sve je to na neki način traženje sebe. Preokupiranost vlastitim izgledom i briga zbog neuklapanja u trenutne ideale ljepote neće zaobići ni dječake. Također, likovi će biti u strahu pred onim što donosi budućnost, brinut će ih upis u srednju školu kao i financijski problemi njihovih roditelja.

Roditelj je još uvijek u pravilu oslonac i pomoć roditelja je potrebna, ali tijekom puberteta pripadnost grupi vršnjaka važnija je od institucije obitelji. Ta pripadnost grupi rezultira višestrukom koristi, razvijaju se socijalne vještine, dijete preko čvrstih prijateljstava uči suosjećanje i poštovanje, a isto dobiva od drugih. Autorica u romanima ne forsira grupu već jednog ili dva bliska prijatelja koji nisu nužno istoga spola. Likovi se neće uvijek moći osloniti na roditelje koji će ponekad i sami još uvijek biti u potrazi za svojim identitetom. U nekim će slučajevima dijete biti presavjesno, izraženo ozbiljno i prerano sazrelo te gotovo funkcionirati kao psihoterapeut svojoj obitelji, savjetnik svom roditelju. Institucija obitelji u romanima nije uvijek klasična već je riječ o suvremenim urbanim zajednicama gdje, primjerice, baka ima dečka, a tata novu djevojku koja je desetke godina mlađa. Takve obitelji u romanu funkcioniraju sasvim u redu, odnosno nemaju negativan utjecaj na lik iako je lik svjestan da bi stvari u pravilu trebale izgledati nešto drugačije. Pubertet će uvelike definirati likove, hormoni koji luduju, misli koje neprestano lutaju, zaljubljanje i odljubljanje, briga o tuđem mišljenju utjecat će na raspoloženje lika.

Problem koji je autorica uspješno izbjegla stvaranje je banalnog, stereotipnog lika. Takav bi lik djeci bio prihvatljiv i blizak jer se ne bi pretjerano udaljavao od njihovih očekivanja, ali bio bi previše predvidljiv i dosadan. Autorica stvara likove u koje se dijete može pozitivno ugledati, prati svoju vlastitu shemu, ali likovi još uvijek imaju neke osobitosti, nisu šablonski. S obzirom na sklonost djece ka identifikaciji s likom i njegovim svijetom svi autoričini romani imaju pozitivnu poruku, a autorica sama naglašava da ne podržava nezdrava ponašanja u romanima. Ta je pozitivna poruka zapravo neodvojiv dio kulture koju autorica predstavlja, kojoj i sama pripada: „Zanimljivi su i završeci romana. Iako svi završavaju sretno, nije riječ o klasičnome hepiendu. Naime, ne ostvaruje se uvijek ono za čim junak dugo žudi nego junak uspijeva shvatiti da ono što je toliko dugo priželjkivao i ne mora biti najbolje rješenje za njega. Život nudi brojna rješenja od koji treba izabrati ono koje je najbolje ne samo za nas nego i za one s kojima dijelimo svoj život i svoje trajanje.“ (Težak, 2008)

3.1. *Sasvim sam popubertetio* – lik Luke

Luka je glavni lik autoričina romana *Sasvim sam popubertetio*. Riječ je o petnaestogodišnjaku, djetetu razvedenih roditelja, koji živi s majkom i starijom sestrom. Dječji je lik u romanu punopravni član zajednice, nije podređen odraslima. Individualan je u smislu da sam oblikuje svoj fizički i emocionalni prostor.

Lik ima obilježja, kako društveno poželjnog, tako i subverzivnog ponašanja. S jedne strane, pokazat će odgovornost i popraviti negativne ocjene u školi, ali bit će i strastveni pušač i konzumirati alkohol: „No, dobro, sjeo sam i naručio pivo. Zapalio „Marlboro“.“ (Pilić, 2007: 93) U isto će vrijeme isticati potrebu da bude odrastao i neovisan, ali će biti i preplašen novih odgovornosti i onoga što donosi budućnost: „Moram se što prije osamostaliti i pobjeći iz ovog kaosa. Zaposlit ću se i prodavati novine...“ (Pilić, 2007: 117) „...o budućnosti mislim sve najgore.“ (Pilić, 2007: 123) Dijete u romanu nije poduzetno, odnosno odrasli je tu da popravi djetetove greške. To vidimo u situaciji kada Lukina majka traži veze kako bi Luku upisala u željenu srednju školu: „Mama je u komi, hvata veze za upis u gimnaziju. Naziva nekakve svoje prijatelje i šizi.“ (Pilić, 2007: 70) Iako u punom smislu riječi ovdje nemamo nezaštićeno dijete, odrasli je ipak oslonac i sigurna luka. Dijete u majci traži utjehu: „Činilo mi se da tonem. Mama me zagrlila pa me onda milovala po kosi... Počeo sam plakati. Plakao sam i plakao, a ona je ponavljala: - Sve će biti u redu.“ (Pilić, 2007: 129) Svjedoci smo i obrnute situacije, kada dijete pruža potporu odraslom. Roditelj je u romanu još uvijek taj koji postavlja pravila i lik poštuje ta pravila iz straha pred autoritetom: „Popravit ću se – rekao sam brzo. Mislio sam će mi srce popustiti i da ću se skljojati na pod. (...) Neću više lagati – ponovio sam s nelagodom. - I popravit ću ocjene.“ (Pilić, 2007: 18) Lik je i upućeno dijete, svjestan je manjkavosti svog oca kao roditelja i upoznat je s bivšom problematikom braka svojih, sada razvedenih, roditelja: „Mama je bila nezadovoljna, ja nisam razumijevao o čemu se radi, novaca nije bilo, jednom riječju, bili smo jadni.“ (Pilić, 2007: 45) Disfunkcionalna će obitelj tako povremeno biti izvor tuge, no lik zbog toga neće biti socijalno obilježen u društvu ili emocionalno povrijeđen: „...podsjećao sam sam sebe na neki tragični lik iz španjolskih sapunica, a onda sam prestao razmišljati i otišao s dečkima na nogomet.“ (Pilić, 2007: 46) Nešto će veću preokupaciju liku predstavljati činjenica da su on i njegova obitelj pripadnici niže ekonomske i društvene klase; on

neće imati velik džeparac, majka mu neće moći priuštiti silno željenu markiranu odjeću i njezina poznanstva „malih ljudi“ neće biti od velike koristi.

Kao adolescent lik pokazuje zanimanje za seksualnost, ali i ljubav i romantiku: „Htio sam poljubiti Mirjanu, uhvatiti je za cicku, pritisnuti uza zid... Zvezdana je probudila moje, hm, moje skrivene erotske maštarije...“ (Pilić, 2007: 96) „Nisam se više stidio, milovao sam Mirjanu po kosi i bio sretan, sretan... Mogao sam biti romantičan znajući da mi se nitko ne podsmjehuje.“ (Pilić, 2007: 135) Također, na neki je način posrednik u ljubavi između dvoje odraslih, točnije svoje majke i susjeda Wellera. Natuknut će susjedu da pozove na sastanak njegovu majku: „Nazovite ju. Možda sam malo previše izravan, ali tako ste me savjetovali. Paaa...Misliš da me neće odbiti? – Ako odbije, pokušajte ponovno.“ (Pilić, 2007: 109) Pod utjecajem rodni stereotipa dječak u nekoliko navrata iznosi svoje mišljenje o ženama. Tako su žene čudne, naporne, pretjerano komplicirane i neshvatljive. Neke su od njegovih izjava i blago šovinističke: „Koja je to budala ikad zagovarala ravnopravnost spolova?“ (Pilić, 2007: 117) Rodne stereotipe uočavamo i u predodžbi lika o tome kakav on kao muškarac (odnosno dječak) treba biti. Lik se srami činjenice da čita „ženske časopise“ i knjige na temu samopomoći, smatra da uvijek treba biti, kako sam kaže, važan i faca. Uz rodne stereotipe, u romanu prepoznajemo i društvene stereotipe pa lik smatra: „Intelektualci su zaokupljeni teorijama, imaju žućkastu kožu i vole biti siromašni. Sretni su kad dobiju nekakvu stipendiju i imaju auto. (...) Umjetnici su još grozniji. O njima ne želim ni misliti.“ (Pilić, 2007: 47)

Lik koristi jezik tipičan mladima, njegove su rečenice pune dosjetki, koristi žargon i anglizme: „Tata se stanom uvijek kretao obavijen dimom „Opatije“, a fumao je po četrdesetak cigareta dnevno. Njegova sestra Zvonimira, preboljela je rak dojke i uredno usisavala plavi „Walter Wolf“ – tako se, nakon mamine i tatine rastave, u našoj stambenoj zajednici osjetio velik napredak u ekološkom smislu.“ (Pilić, 2007: 9) Autorica liku pripisuje neke stereotipne adolescentske karakteristike kao što su nezadovoljstvo vlastitim izgledom i promjene raspoloženja: „Teška depresija. Imam tijelo kita, mozak vinske mušice i nosim u svom srcu tugu veličine Južne Amerike.“ (Pilić, 2007: 15) Pomalo netipično za tinejdžera, lik je svjestan izvora vlastitih problema i pripisuje ih pubertetu: „Ah, pubertet, pa poludjet ću od njega prije ili poslije!“ (Pilić, 2007: 33)

3.2. *Fora je biti faca, zar ne?* – lik Borne

U romanu *Fora je biti faca, zar ne?* imamo lik četrnaestogodišnjeg dječaka Borne. On je također dijete razvedenih roditelja, živi s majkom i dvjema starijim sestrama. Lik je stereotip nesigurnog, neshvaćenog i pomalo povodljivog adolescenta.

Bunt i djelovanje ovog su lika ipak umjereni i bezazleni. Lik ne naginje nikakvom obliku devijantnog ponašanja. Problem će liku predstavljati vlastita iskrivljena predodžba o tome tko je on i kakav je. Sve svoje pozitivne karakteristike lik će vidjeti u negativnom svjetlu jer one nisu zanimljive njegovim vršnjacima. Ovaj iznimno bistar i inteligentan dječak u nekoliko će navrata izraziti želju da bude glup: „Radije bih da sam glup kao panj.“ (Pilić, 2009: 2) Svoju će načitanost, pristojnost i manire smatrati teretom koji mu stoje na putu da bude omiljen u društvu i zanimljiv djevojčicama: „Uopće nisam siguran isplati li se biti pristojan i još pravi sin. Nemam pankersku frizuru, razgovaram koristeći peterosložne riječi, brišem noge pri ulasku u stan, ali moje ponašanje cijene samo građani rođeni još za Austro-Ugarske. Novije generacije me totalno ignoriraju, da ne kažem iskorištavaju...“ (Pilić, 2009: 5) Rješenje svojih problema lik vidi u potpunoj promjeni vlastitog identiteta, promijenit će način na koji se odijeva i kako hoda, promijenit će frizuru. Više neće biti savršeno pristojan, štreberske će hobije zanemariti, a baviti će se sportom: „Moram se pretvoriti u zavodnika. Dosta je bilo zezanja. Promijenit ću stil odijevanja. Sve mora biti modernije. Kad već svi lažu, muljaju i pretvaraju se i ja ću pokušati nešto slično.“ (Pilić, 2009: 26) Zanimljivo je kako lik nema većih primjedbi na svoj fizički izgled, ne nalazi nikakvih manjkavosti na svom tijelu ili licu. Iako spominje da je mršav, jedna od njegovih odluka nije poraditi na tome. Važnije mu je biti odjevenim u skupu, markiranu odjeću i biti britka jezika. Dakle, ranije spomenut bunt i djelovanje ovog lika isključivo su usmjereni prema promjeni vlastitog imidža. „Najproblematičniji“ je izraz tog bunta razbijanje kasice prasice, koja je u vlasništvu lika, a čiji je sadržaj majka namijenila za kupnju novog ormarića za cipele.

Kao jedini muški član kućanstva, lik uočava razlike u muško – ženskom ponašanju. Tako će svoje sestre i mamu smatrati dosadnim ženama, a oca koji ih je napustio smatrat će modernim i *cool*: „Dvije dosadne sestre ženskog spola gnjave me zajedno s mamom ženskog spola. Tata je zbrisao kao svaki pravi moderni muškarac, nekoć davno.“ (Pilić, 2009: 2) Ovakav bi nam način razmišljanja dao natuknuti da je lik u ovom romanu neupućen, odnosno da nije upoznat sa stvarnom situacijom

vezanom uz brak svojih roditelja jer to je jedino opravdanje ovakvog nonšalantnog pristupa očevu napuštanju. Ta neprisutnost oca uvelike obilježava lik i ona je zapravo u velikoj mjeri razlog nezadovoljstva i nesigurnosti iako to sam lik ne percipira na taj način. Lik će ipak povremeno izraziti želju da ima bolji odnos s ocem, da provode više vremena zajedno i da mu ovaj bude podrška.

Rodni su stereotipi uočljivi i u tome kako lik ima poprilično izgrađenu viziju o ženama i kako žena, odnosno djevojčica treba izgledati i ponašati se. A treba biti lijepa, dotjerana, vrijedna i plemenita: „Mrzim neuređene, lijene, površne cure koje se »snalaze« u životu“ (Pilić, 2009: 8) Sam lik ne pokazuje velik interes za seksualnost, ali mu je pažnja suprotnog spola važna. Ta je pažnja poželjna isključivo kako bi lik u svojim vlastitim očima dobio na vrijednosti, a ne kako bi razvijao neke kvalitetnije odnose sa ženskim spolom. Iako lik nije sklon vulgarizmima, pri komunikaciji s djevojčicama neće se baš iskazati, tako će jednu od djevojčica nazivati kravom i glupačom i drugim pogrđnim imenima.

3.3. *I što sad?* – lik Dore

Glavni je lik romana pod nazivom *I što sad?* djevojčica Dora. Njoj je četrnaest godina i slično liku iz prethodnog romana, živi s majkom i starijim bratom nakon rastave roditelja. I ovdje je lik punopravan član zajednice, odnosno neće dobiti priznanje drugih tek odrastanjem. Iako dijete, ravnopravno sudjeluje u razgovorima s odraslima, od njih prima, ali i dijeli savjete.

Dječji je lik u ovom romanu primjer neproblemskog djeteta, društveno poželjnog i prihvatljivog ponašanja, interesima i karakterizacijom čak pomalo netipičnog za današnje tinejdžere. Svoje slobodno vrijeme ne provodi na računalu ili ispijajući pića u barovima. Dora izlazi u kazalište i u knjižare na gostovanja književnika: „Otišla sam u Kazalište slijepih, dobila sam ulaznicu od jedne mamine mušterije. Često od te gospođe dobivam ulaznice za razna događanja i to mi je velika fora.“ (Pilić, 2015: 40) Na rođendanskoj proslavi na koju je pozvana ne konzumira dostupan alkohol, čak osuđuje takav oblik ponašanja: „Nemoj cugati. To mi je grozno – rekla sam Viti.“ (Pilić, 2015: 48). Dora čita knjige koje nisu nužno lektirni naslovi, također nije jedna od onih koji prepisuju pod ispitima i nerado se služi šalabahterima: „Nisam stigla sve naučiti, pa sam ispisala

šalabahter po nogama. To uopće nije moj stil, ali kako se izvući? (...) Profesorica nije ništa posumnjala, jer slovim kao odlična učenica. A i pristojna.“ (Pilić, 2015: 97) Dora je samostalan, ambiciozan, poduzetan dječji lik, sama će se izboriti za ono što želi i svoj uspjeh ne duguje odraslima. Sama će si uspjeti osigurati ulogu u nadolazećem filmu, a preko ljeta će zarađivati vlastiti džeparac: „Glačam stolnjake na crno ili prodajem suvenire i akvarele u maloj galeriji u Ulici Sv. Križa.“ (Pilić, 2015: 5) Također, riječ je o upućenom liku. Majka s Dorom dijeli svoje poslovne ideje i materijalne brige, Dora je svjesna nekonvencionalnog ponašanja svoga oca, muškarca sada u trećem braku koji nije uvijek redovito isplaćivao alimentacije. Povremeno će lik ukazati svojim roditeljima na neodgovornost i neadekvatno ponašanje, majčin ulazak u novi posao smatrat će nepromišljenim i riskantnim, a za oca će reći da se „pravi glup“.

Iako je karakterno i po interesima zrela za svoj uzrast, brine je problem tipičan za njezinu dob, a to je prva ljubav. Riječ je o neiskvarenoj i idealiziranoj predodžbi ljubavi koja se na kraju romana realizira poljupcem: „Njegovo lice približavalo se sve bliže i bliže, vidjela sam kako zatvara oči, a usne, ah, usne mu se spuštaju na moje, što da radim, onesvijestit ću se...“ (Pilić, 2015: 112) Sam lik ne pokazuje ozbiljan interes za seksualnost, odnosno maštanja ne idu dalje od poljupca.

Lik je u romanu oblikovan po rodnim stereotipima i ima obilježja koja uglavnom pripisujemo ženama. Lik je fokusiran na svoj fizički izgled, jednog je trenutka iznimno samopouzdan da bi sljedećeg trenutka pokazao nesigurnost. Prema ostalim ženskim likovima osjeća animozitet i ljubomoru ako smatra da su privlačniji od nje: „Kad smo zajedno, svi gledaju u nju. Posebno dečki. Onda sam ljubomorna. Ispadam bljedunjavo, iako sam zgodna.“ (Pilić, 2015: 11) Također, kao ženski dječji lik, dužna je raditi „tipično ženske“ kućanske poslove, odnosno svakodnevno kuhati svom starijem bratu. Nije rijetko da se prema njemu postavi i majčinski, tako ga kudi zbog neuspjeha u školi, ali mu i dijeli savjete. U nekoliko će navrata iskazati stav o svom položaju unutar zajednice, o tome kako se osjeća neshvaćeno i na neki način odbačeno: „Nitko nije primijetio da sam tužna, shvatila sam. Svi su kao i uvijek bili zabavljeni sobom.“ (Pilić, 2015: 91) „Nitko me ne treba, nitko me ne voli. Mogla bih nestati.“ (Pilić, 2015: 95) Valja naglasiti da je to nerealan i tek povremen osjećaj lika, odnosno rezultat je adolescencije. Dijete u ovom romanu ni na koji način nije emocionalno ugroženo ili nezaštićeno.

3.4. *Hoću biti posebnaaaaaa!* – lik Klaudije i Slatkice

Klaudija je glavni lik romana *Hoću biti posebnaaaaaa!*. Lik je ove četrnaestogodišnjakinje vrlo sličan prethodno analiziranom liku Dore. Ovdje je također riječ o neproblemskom, poduzetnom i upućenom djetetu, individualiziranom liku, ravnopravnom članu zajednice.

Sam je lik pomalo stereotipan, riječ je o djevojčici koja veliku važnost pridaje izgledu i odjeći, zaljubljiva je, sklona nadmetanju s vršnjacima i manipulaciji odraslima. Kao tipična tinejdžerka, Klaudija voli šminku i zanima je moda: „Onda sam nokte nalakirala zelenim lakom. Zatim sam trepavice namazala zelenom šljokičastom maskarom. Odjenula sam tamne crne i uske traperice i pogledala se u ogledalo. Bila sam zadovoljna.“ (Pilić, 2010: 21) Svojim je izgledom uglavnom zadovoljna iako bi rado imala koji kilogram manje: „A ja od sutra idem na dijetu – kažem“ (Pilić, 2010: 12) Iako autorica to ne prikazuje problematičnim, lik pokazuje rane simptome poremećaja u prehrani. Djevojčica preskače obroke, skriva i baca hranu te stalno spominje kilograme i vaganje. Svidjet će joj se nekoliko dječaka i u svojoj će zaljubljenosti biti nesigurna i ranjiva: „Baš sam glupa krava! Možda ima curu? Možda će doći s djevojkom, a ona će imati najdulje noge na svijetu, i goleme bademaste oči...“ (Pilić, 2010: 129) Djevojčica priznaje da dječake uglavnom ne razumije: „Dado me ne gleda. On, zapravo, nikoga ne gleda. Čak ni Slatkicu. Dado voli samo sebe i dečke s nogometa i svoju grupu za povijest.“ (Pilić, 2010: 16) Svjesna je nekih rodni razlika koje nju, kao djevojčicu, razlikuju od dječaka: „A onda sam odmah zaključila kako su dečki drugačiji od cura. Oni vjeruju u sebe.“ (Pilić, 2010: 107) Uz dječake, nisu joj najjasniji ni odrasli: „Ne razumijem odrasle. Meni je čajna pašteta dovoljna za život. I jogurt. Mama je skuhala sarmu za tri dana i pola stubišta.“ (Pilić, 2010: 46) Lik je u romanu ipak pod majčinim autoritetom, obavlja kućanske poslove prikladne svojoj dobi; pokazuje tek malu količinu bunta koju majka spretno siječe u korijenu. Lik je primjer neproblemskog djeteta, ako se izuzme ranije spomenuto problematično ponašanje vezano uz prehranu, ponašanje je lika iznimno društveno prihvatljivo. Djevojčica ne konzumira alkohol ili cigarete, ne pokazuje sklonost devijantnom ponašanju, već upravo suprotno, bavi se umjetnošću i uspješna je u školi, s poštovanjem se odnosi prema starijima i potrebitima.

Svoju poduzetnost lik pokazuje načinom na koji se ističe i kako se gotovo manipulacijom izbori za poziv na *kasting* za snimanje reklame. Kada slučajno načuje razgovor agenata da traže

vesele i prpošne djevojčice, ponaša se upravo tako ne bi li bila zamijećena. Upućenost se lika očituje u tome da je lik upoznat s odnosom svojih roditelja koji nisu u sretnom braku, nezadovoljni su sobom i svojim partnerom: „Nezadovoljna je. Htjela je nekakvog drugačijeg muža, a dobila je mog tatu. On nije uspješan.“ (Pilić, 2010: 10) To shvaćanje ne rezultira problemom, odnosno dijete zbog takve situacije nije tjeskobno ili zabrinuto. Nešto veći problem liku predstavlja obiteljsko materijalno stanje. Ovdje nije riječ o siromaštvu, ali dijete uočava da je prostor u kojem živi skroman, zastario i zapušten i to u djetetu izaziva sram.

U romanu imamo i lik Slatkice, Klaudijine najbolje prijateljice. Slatkica je primjer iznimno individualnog, negeneraliziranog i originalnog dječjeg lika. Riječ je o gotovo fantastičnoj djevojčici koja se ne ističe samo svojim, na neki način, ekstravagantnim načinom odijevanja već i svojim ponašanjem: „Imala je na sebi plavu haljinu s velikom mašnom naprijed i izgledala je kao da je izašla iz kakve bajke.“ (Pilić, 2010: 18) „Slatkica voli samo pristojne ljude. Ona uvijek govori hvala i molim i nikad ne psuje. Cijela je gospodska.“ (Pilić, 2010, 9) Za jednu četrnaestogodišnjakinju, ona je izrazito odlučna, hrabra i samosvjesna. Također, plemenita je, empatična, naginje pravdi i brine se za okoliš. Tako će Slatkica obavijestiti policiju ako je svjedok kakvog prekršaja, zatražit će od komunalnog ureda prikladan kontejner za zbrinjavanje otpada, nesebično će podijeliti svoje stvari s drugima. Ovakav nas lik podsjeća na apolonsko dijete ranije spomenuto, dijete koje će starijima ukazati na propuste i popraviti njihove greške, „spasiti svijet“. Pod utjecajem majke i romantičnih romana koje piše, Slatkica ima izgrađenu sliku o tome kakva ona kao žena treba biti: ponosna, odvažna i nedostižna: „Dečki su tu da trče oko cura, a ne obratno.“ (Pilić, 2010: 141) Slatkičin je lik obilježen također klasno i ekonomski. Njezini su roditelji pripadnici elite, uglašeni, uvaženi i iznimno bogati. Problematično kod takvog lika je to što on ne nailazi na razumijevanje okoline i teško se uklapa u zajednicu koje je dio: „Ali osjećam kako ne pripadam ovom svijetu. To mi katkad teško pada.“ (Pilić, 2010: 57)

Zanimljiv je pristup djevojčica jeziku. Klaudija će povremeno koristiti sleng, vulgarizme i dijalektizme dok će Slatkica isključivo koristiti standardni jezik i probrani vokabular.

4. Zaključak

Analizom likova dvojice dječaka i triju djevojčica autoričinih romana *Sasvim sam popubertetio*, *Fora je biti faca, zar ne?*, *I što sad?* i *Hoću biti posebnaaaaa!* možemo zaključiti da je riječ o likovima koju su na prijelazu iz djetinjstva u adolescenciju i imaju neka obilježja tipična adolescentima. Nesigurni su u sebe, svoj izgled i to kakav dojam ostavljaju pred svojim vršnjacima. Ta nesigurnost još više dolazi do izražaja kada je u pitanju suprotni spol za kojeg likovi počinju razvijati interes. U načinu razmišljanja likova vidljivu su rodni stereotipi, likovi imaju predodžbu o tome kako se moraju ponašati kao dječaci odnosno djevojčice i predodžbu o tome kakav bi trebao biti onaj drugi. Oba spola imaju predrasude prema suprotnom spolu koja su vjerojatno rezultat odgoja i zajednice čiji su dio. Tako će se međusobno smatrati kompliciranima, dječaci će djevojčice nazivati dosadnima, a djevojčice će smatrati da se dječaci prave važni. Likovi još uvijek ne pokazuju značajniji interes za seksualnost, odnosno njihove se želje i maštanja uglavnom svode na poljubac i držanje za ruke.

Još će jedan izvor nesigurnosti biti i materijalno stanje njihovih roditelja i klasa kojoj pripadaju. Dječaci i djevojčice promatrat će svoje vršnjake i s lakoćom procijeniti tko je i koliko bogat na temelju odjeće koju nose, džeparca koji dobivaju i predmeta koje posjeduju. Tako će se nerijetko osjećati manje vrijednima jer im njihovi roditelji nisu u mogućnosti priuštiti isto. Slična je stvar i s društvenim ugledom. Dok su roditelji njihovih vršnjaka ugledni, cijenjeni i poslovni ljudi, roditelji likova u njihovim očima pokazat će se neuspješnima što će opet rezultirati osjećajem manje vrijednosti.

Neki oblik disfunkcionalne obitelji ono je što povezuje sve likove, bilo da je riječ o razvedenim roditeljima ili roditeljima koji nisu u sretnom braku. Iako će oba roditelja na neki način biti uključena u odgoj djeteta, u pravilu je samo jedan roditelj autoritet i oslonac. Drugi je roditelj tek u prolazu, što zbog svoje neodgovornosti, što zbog nemirna duha. Likovi u romanima zbog ovakve situacije u obitelji neće biti značajnije obilježeni, emocionalno ili među vršnjacima.

Za većinu likova možemo reći da su upućena djeca što bi značilo da su upoznati s onim što se događa oko njih, lošim materijalnim stanjem svojih roditelja kao i, primjerice, razlogom zašto je brak njihovih roditelja završio. Sve te informacije likovi zrelo prihvaćaju i razumiju. Oni su također i poduzetna djeca, sami ostvaruju svoje ciljeve bez previše uplitanja starijih. Uz to što rješavaju svoje probleme i uspješni su u školi, neki već zarađuju džeparac i izgrađuju neki oblik „karijere“.

Likovi ne pokazuju značajnije oblike devijantnog ponašanja, uglavnom je riječ o dobro odgojenoj, pristojnoj i pametnoj djeci. Ipak, svi su skloni nekom manjem obliku bunta, bilo tako da konzumiraju alkohol ili se opiru roditeljskom autoritetu. Povremeno su nezreli, nesmotreni i brzopleti, ali svoje slabosti nekako uvijek nadići. Svi su likovi vrlo samostalni i poprilično neovisni. U odnosu s odraslima ravnopravni su, njihovi se osjećaji i stavovi uvažavaju.

5. Literatura i izvori

- Dragun, Dragica, 2011. *Cultural elements in the texts of Sanja Pilić*, Revija za elementarno izobraževanje, br. 4, Maribor
- Gazibara, Senka, 2009. *Likovi dječaka i djevojčica u djelima Sanje Pilić*, Život i škola, 1 (2009) 21, Osijek
- Hranjec, Stjepan, 1998. *Hrvatski dječji roman*, Zagreb
- Hranjec, Stjepan, 2006. *Pregled hrvatske dječje književnosti*, Zagreb
- Pilić, Sanja, 2009. *Fora je biti faca, zar ne?*, Zagreb, PDF
- Pilić, Sanja, 2007. *Sasvim sam popubertetio*, Zagreb
- Pilić, Sanja, 2010. *Hoću biti posebnaaaaa!*, Zagreb
- Pilić, Sanja, 2015. *I što sad?*, Zagreb
- Težak, Dubravka, 1990. *Dječji junak u romanu u filmu*, Zagreb
- Težak, Dubravka, 2008. *Dvije spisateljice romana za mlade odrasle*, Kolo, br. 3, Zagreb
- Zalar, Ivo, 1978. *Dječji roman u hrvatskoj književnosti*, Zagreb
- Zima, Dubravka, 2008. *Adolescentski roman u hrvatskoj književnosti do početka 2000. godine*, Kolo, br. 3, Zagreb
- Zima, Dubravka, 2011. *Kraći ljudi: Povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*, Zagreb

Internetski izvori

www.sanjapilic.hr (30. 6. 2016.)